

REGIONÁLIS INNOVÁCIÓS RENDSZEREK FEJLESZTÉSE AZ ÉSZAK-ALFÖLD RÉGIÓBAN

REGIONAL INNOVATION SYSTEM DEVELOPMENT IN ÉSZAK-ALFÖLD REGION

BERDE ÁGNES BARBARA csoportvezető
VÖLGYINÉ NADABÁN MÁRTA igazgató-helyettes
INNOVA Észak-alföld Regionális Fejlesztési és Innovációs Ügynökség
Nonprofit Kft.

ABSTRACT

In the last decades, research, development and innovation gained importance as a determining factor of regional competitiveness and become central to economic development and growth policy thinking. Therefore European regions paid a high attention on the adaption of regional innovation strategies in the last 15 years and dedicated resources to their implementation. In the last couple of years smart specialisation has become the new phenomena and it had been highlighted in the Europe 2020 strategy and in the Europe 2020 Flagship Initiative Innovation Union [COM(2010)546]. Since then the existence of a RIS3 (Research and Innovation Strategy for Smart Specialization) strategy at national level with regional dimensions become a must-have by the European Commission as an ex-ante conditionality for possible drawing of financial resources from the ERDF Structural Fund for the next programming period (2014-2020), where the topic of research, development and innovation should be one of the main priorities of the EU cohesion policy. Therefore Észak-Alföld region had become a part of the stir and prepared its RIS3 strategy on the request of the Ministry of National Economy and adapted the RIS3 methodology. The current paper will analyse the adaption process of RIS3 methodology in Észak-Alföld region.

1. Bevezetés

Az Európai Unió versenyképességének javítását célzó szakpolitikai nem hiába hangsúlyozták az elmúlt évtizedekben a kutatás-fejlesztés és az innováció jelentőségét. A „tudás” (és a gyors alkalmazkodás) gazdasági szerepe felértékelődött, a „műszaki” fejlődés, az innováció egyrészt a vállalati versenyképességnek, másrészt a nemzetgazdasági dinamizmusnak fő forrásává vált (Schumpeter, 1911). Ezek a folyamatok napjainkban is érvényesek és az extenzív bővülés hagyományos elemei, úgy mint a tőke és a munka egyre kevésbé járul hozzá a gazdasági növekedéshez. Azon gazdasági térségek, országok, régiók amelyek gazdaságában

továbbra is ezen hagyományos elemek vannak túlsúlyban, nehezen veszik fel a lépést az extenzív növekedést felmutató térségekkel és a termelékenységi szakadékok tovább növekszik ezen régiók között.

Az innováció ma használatos fogalmának egy egyszerű megfogalmazása a Frascati kézikönyv szerint: „Az innováció egy ötlet átalakulása vagy a piacon bevezetett új, illetve korszerűsített terméké, vagy az iparban és kereskedelemben felhasznált új, illetve továbbfejlesztett műveletté, vagy valamely társadalmi szolgáltatás újfajta megközelítése.”(OECD,2002). Ezt a definíciót már az Oslo 2005. végi 3. kiadása is szélesítette: Az innováció új, vagy jelentősen javított termék (áru vagy szolgáltatás) vagy eljárás, új marketing-módszer, vagy új szervezési-szervezeti módszer bevezetése az üzleti gyakorlatban, munkahelyi szervezetben, vagy a külső kapcsolatokban.

Az innováció fogalma az 1980-as években jelent meg a Nyugat-Európai regionális fejlesztésben és az ehhez kapcsolódó szakpolitikákban. A regionalizmussal foglalkozó szakirodalom megkülönbözteti egyrészt a hagyományos, államilag irányított, központosított, elsősorban az ipari növekedést támogató fejlesztést, másrészt pedig az innovációt teremtő, endogén, a térségi kezdeményezést, vállalkozást erősítő regionális stratégiát (Stöhr, 1994).

Értelmezésünk szerint az innováció nem más, mint egy ötlet realizálása révén létrejövő valamilyen újdonság (termék, alapanyag, szolgáltatás, eljárás, stb.) amely társadalmi szükségletet elégít ki és társadalmilag is hasznos hozzáadott értéket állít elő. Az idézett források alapján megállapítható, hogy az innovációnak számos értelmezése és megközelítése lehet. A regionális tervezésben újszerű gondolatként megjelenő „intelligens szakosodási koncepció”, mely már magába foglal olyan új innovációs fogalmakat, mint szolgáltatási, társadalmi és közszféra innováció is azt támasztja alá, hogy az innovációban fontos szerepet játszik a társadalmi hasznosulás.

2. Az intelligens szakosodási stratégiák

Az intelligens szakosodás koncepciója az Egyesült Államok és az Európai Unió közötti termelékenységi szakadékat vizsgáló szakirodalmában jelent meg először (Foray et al., 2009) és ezen koncepció adaptálásával alkotta meg Foray 2012 az Intelligens Specializációt szolgáló kutatási és innovációs stratégiák (Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation- RIS3) módszertanát.

„Az intelligens specializációt szolgáló nemzeti/regionális innovációs stratégiák (RIS3 stratégiák) integrált, helyspecifikus gazdasági szerkezetátalakítási stratégiák öt fő hatásterülettel; úgy mint a politika által nyújtott támogatást és ráfordításokat kulcsfontosságú nemzeti/regionális prioritásokra, kihívásokra és igényekre koncentrálják a tudásalapú fejlesztés érdekében. Az egyes országok/régiók erősségeire, versenyelőnyeire és kiválósági potenciáljára építenek. A technológiai és a gyakorlaton alapuló innovációt egyaránt elősegítik, és törekednek élnékíteni a magántőke beruházásait. Az érdekeltek teljes bevonását teremtik meg, ösztönzik az innovációt és a

kísérletező kedvet. Végül, konkrét tényekre támaszkodnak, és megbízható monitorozási és értékelési rendszereket tartalmaznak.” (Foray et al., 2012)

Az RIS3 típusú stratégiák tulajdonképpen kiterjesztik az innovációs fogalmát és már olyan új innovációs területekkel is foglalkoznak, mint a szolgáltatási innováció, a társadalmi innováció és a közszféra innovációja. A szolgáltatási innováció definíciója új vagy jelentősen javított szolgáltatási elképzeléseket és szolgáltatás-fajtákat foglal magában. Ezeket bevezethetik szolgáltató vállalatok vagy feldolgozó vállalatok és a fogalom kiterjed szolgáltatási folyamatok innovációjára, szolgáltatási infrastruktúrára, vevőállomány-feldolgozásokra, üzleti modellekre, kereskedelmi folyamatokra (eladásra, marketingre, kiszállításra), a szolgáltatás termelékenységére.

A társadalmi innovációk mind céljukat, mind eszközeiket tekintve társadalmi jellegűek, megvalósításuk jelentős társadalmi, gazdasági pozitívumokkal járhat. A társadalmi innovációk olyan új ötletek (termékek, szolgáltatások és modellek), amelyek egyidejűleg elégitenek ki társadalmi szükségletek és új társadalmi viszonyokat vagy együttműködések hoznak létre. A társadalmi innováció nem csak a non-profit szektor és közszféra jellemzője kell, hogy legyen. A társadalmi innováció mozgatói lehetnek politikai intézkedések, kormányok (pl. közegészségügyi intézkedések), piacok (pl. a nyílt forráskódú szoftverek, a bioélelmiszerek), mozgalmak (pl. a tisztességes kereskedelem), társadalmi vállalkozások (pl. mikrohitel), kis- és nagyvállalkozások szövetségei. Továbbá a társadalmi innováció fontos szerepet játszik a tartós növekedés olyan mai korlátainak leküzdésében, mint a klímaváltozás, a társadalmi befogadás erősítése, a demográfiai problémák kezelése, a mélyszegénység felszámolása, az öregedő népesség kérdései. A közszféra innovációja is közproblémákra keresi a megoldást és olyan innovatív eljárásokat, módszereket, beszerzési folyamatokat takar, amelyek a közszolgáltatás során felmerülő KFI igényre keresi a választ.

Az intelligens szakosodási koncepciót 2009-ben vázolta Dominique Foray és Bart van Ark és azóta a nemzeti S3 stratégia elkészítése *ex-ante* feltételévé vált a kohéziós források lehívásának a 2014-2020-as periódusra. Az intelligens szakosodási regionális innovációs stratégiák rendeltetése, hogy összhangba hozzák a hazai és regionális tervezési folyamatokat az EU2020 stratégia, a Horizont 2020 stratégia súlypontjaival. Továbbá a „Befektetés a jövőbe”, Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia 2020 dokumentummal, valamint a régiós és megyei területfejlesztési tervekkel. Célja továbbá, hogy iránymutatást adjanak a helyi tervezési folyamatokhoz. A stratégiák – igazodva a jelenlegi magyar közigazgatási rendszerhez – megyei szintű stratégia prioritásokat és programokat is tartalmaznak. Ezáltal a RIS3 stratégiák a 2014-2020 közötti kohéziós politika magyarországi megvalósítását szolgáló vonatkozó operatív programok kidolgozásánál, majd később az akciótervek meghatározásánál a Nemzeti Kutatás-Fejlesztési és Innovációs Stratégiával integráltan figyelembevételre kerülnek.

A RIS3 stratégiák célja tehát az ágazati adottságok erősítésével egy nemzetközileg is versenyképes, intelligens alapon, azaz a tudásra és az innovációra építve specializált és hosszú távon is működőképes innovációs (és gazdaság-fejlesztési) rendszer kialakítása. Elvárás, hogy a forrás-felhasználás hatékonyságában meghaladja a korábbi időszakok innovációs rendszereit, és ennek segítségével hozzájáruljon egy európai viszonylatban is versenyképes helyi gazdaság létrejöttéhez.

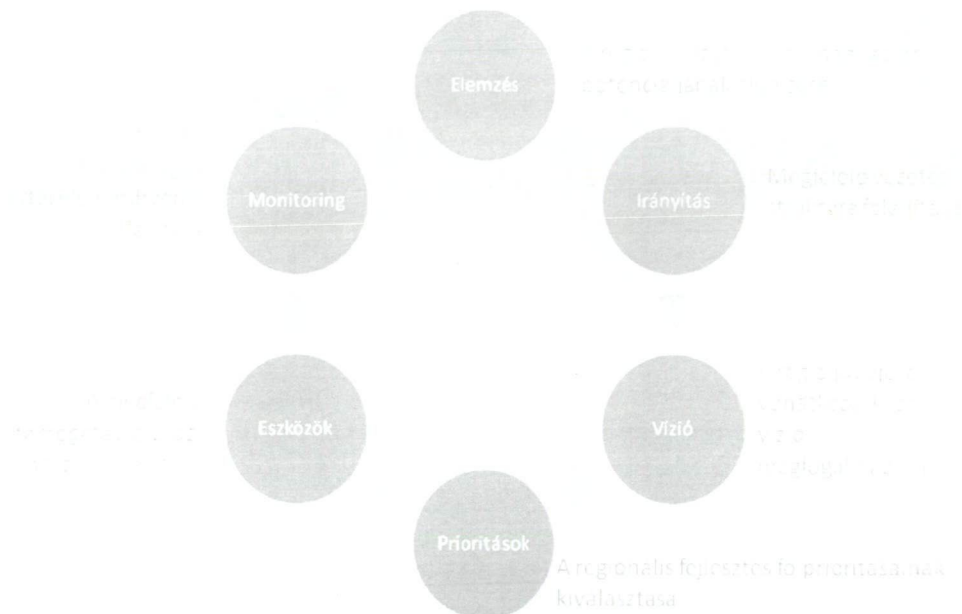
3. Az intelligens szakosodási stratégiák módszertana

„Az intelligens szakosodás az egyes országok és régiók egyedülálló jellemzőinek, lehetőségeinek azonosítását, a régiók versenyipiaci előnyeinek kiemelését és a regionális kulcsszereplők és a források kiválósági (excellence) központú jövőképpé szolgálatába állítását jelenti.” (Foray et al., 2012)

Az intelligens szakosodás során azonosítani kell mindegyik ország és régió egyedi jellemzőit és értékeit. Rá kell mutatni az egyes régiók versenyelőnyeire, a regionális szereplőket és erőforrásokat pedig fel kell sorakoztatni egy, a kiválóságra épülő jövőkép mögé. Emellett jelenti még a regionális innovációs rendszerek megerősítését, a tudásáramlás maximalizálását; valamint az innováció előnyeinek elterjesztését a teljes regionális gazdaságban. Összességében a RIS3 nem egy tervezési irányelv, ami megköveteli egy régiótól adott ipari részterületre való specializálódást. Sokkal inkább egy szemléletmód, amely figyelembe veszi az adott régió kiemelkedő, vagy ígéretes KFI tevékenységeit. A meglévő régiós képességeket, potenciákat tovább erősítve tesz javaslatot bizonyos ágazatok, szakterületek fejlesztésére, mások esetleges leépítésére.

A stratégiák elkészítésének módszertanát hat lépésben határozták meg: először is szükséges a regionális összefüggések és innovációs potenciál elemzése. Második lépésként fel kell állítani egy megbízható és befogadó régió-irányítási struktúrát (governance structure). A harmadik lépés a közös vízió kidolgozása a régió jövőjét illetően. Ez után következik a korlátozott számú prioritások kiválasztása a régiós fejlesztéshez. Ötödik lépés a jövőkép megvalósítása alkalmas szabályozási rendszerek kialakítása (policy mix). Végül pedig záró lépésként a monitoring és értékelési rendszerek beépítése szükséges.

1. ábra: A RIS3 stratégia alkotás lépései
1. graph: Steps of RIS3 strategy development

Forrás: Guide to research and innovation strategies for smart specialisation, (Foray et al, 2012)

Az intelligens szakosodás stratégiákat a régiók a Regionális Innovációs Ügynökségek vezetésével, a Nemzeti Innovációs Hivatal és a Nemzetgazdasági Minisztérium útmutatásai alapján dolgozták ki. Az Észak-Alföld Regionális Intelligens Szakosodási Stratégia készítése is fenti lépéseket és módszertant követte. A stratégia elkészítése során mind primer, mind szekunder kutatást végeztünk. A primer kutatás keretében az Észak-Alföld Regionális Innovációs Ügynökség személyes interjúkat készített a régió legfontosabb KFI szereplői közül legalább 8 fő vezető tisztségviselővel az alábbiak szerint: egyetem vezető tisztségviselője, kutatóintézet vezető tisztségviselője, a helyi kereskedelmi és iparkamara vezetője, klaszter vagy technológiai platform képviselője, nagyvállalat vezetője, közép- vagy kisvállalat vezetője, induló mikro-, kisvállalat képviselője, szakmai szervezet, szövetség vagy ipari park vezetője. Ezen felül a Regionális Innovációs Ügynökség egyeztetési fórumokon, rendezvényeken indította el a RIS 3 stratégiák tervezését, majd elkészült első változatot társadalmi egyeztetésre bocsátottuk.

A stratégia készítése során valamennyi, az innovációban érdekelt szereplő bevonása megtörtént. A régió külön figyelmet fordított a szekunder kutatásra, hogy a stratégiák tényalapú tervezéssel meghatározott fő elemei a helyzetelemzéstől kezdve a szakpolitikákon, a javasolt eszközökön át és a megvalósulás figyelemmel kíséréseig kielégítsék az intelligens, azaz a tudásra alapozott specializáció fogalmát. A cél,

hogy a stratégia kijelöljön a régió saját adottságait és fejlődési lehetőségeit figyelembe vevő specializációt, ami magában foglalja a régiós és régión túlmutató intelligens együttműködési lehetőségek – beleértve a nemzetközi is – ösztönzését is.

2. A kutatás eredményei

A stratégiai helyzetelemzésben, elsősorban a régió innovációs potenciálját, kitörési pontjait és kiválósági potenciálját kerestük. Ezen elemzések elsősorban a KSH-tól megkapott statisztikai idősorok és adatok alapján készültek. Figyelembe vettünk olyan általános gazdasági mutatókat, mint a GDP, a GDP szektorok közötti megoszlása, foglalkoztatottsági mutatók, kutatás-fejlesztési mutatók.

Az Észak-Alföld régió kiemelkedő ágazatainak meghatározásánál fontos szerepet kapott a lokációs index. A tényezőellátottság javulása, munkaerő koncentrációja növeli az adott régió vonzerejét, annak lehetőségét, hogy más gyártási tevékenység is megjelenik, letelepül, ami egy kumulatív folyamatot eredményezhet (Krugman, 1998). A foglalkoztatási adatok mélyebb elemzését teszi lehetővé az ágazati specializáció kimutatására az ún. LQ index, azaz telephely hányados (lokációs hányados). Ennek keretében a régió feldolgozóipari foglalkoztatottsági adatai az európai szektorális foglalkoztatottsági adatokhoz viszonyítottuk. A lokációs index, hányados kiszámításával vizsgáltuk meg az ipari foglalkoztatottak regionális elhelyezkedését, koncentrálódását. Az 1. táblázatban, amennyiben a lokációs index értéke $1 >$, az azt jelenti, hogy az európai uniós átlagtól magasabb, ha $1 <$ akkor alacsonyabb, az adott régióban a foglalkoztatottak aránya.

1. táblázat: A feldolgozóipari szektorok lokációs együtthatója, 2010
1. table: Location quotient of processing industry, 2010

Feldolgozóipari szektorok	LQ
Élelmiszeripari termékek gyártása	1,4215
Italok gyártása	0,786125
Dohánytermékek gyártása	0
Textilgyártás	0,519862
Ruházati termékek gyártása	1,701517
Bőripari és kapcsolódó termékek gyártása	3,472994
Fa –és parafa termékek gyártása	1,016684
Papír-és papíripari termékek gyártása	0,620545
Nyomdaipar	0,663498
Kokszgyártás, kőolaj-feldolgozás	0
Vegyi anyagok és termékek gyártása	0,20855

Gyógyszeripari termékek és gyógyászati készítmények alapanyag gyártása	1,365509
Gumi-műanyagtermékek gyártása	1,666613
Máshova nem sorolt egyéb nemfém ásványi termék gyártása	0,403779
Fémalapanyag gyártása	0,158672
Fémfeldolgozási termékek gyártása	0,759306
Számítógép, elektronikai és optikai termékek gyártása	1,33846
Villamos berendezések gyártása	1,662025
Gépek és berendezések gyártása	0,931753
Gépjárműgyártás	0,37346
Egyéb közlekedési eszközök gyártása	0,337978
Bútorgyártás	0,563198
Egyéb feldolgozóipar	2,032099
Gépek és berendezések javítása és üzembe helyezése	1,209448

Forrás: Völgyiné saját számítás EUROSTAT alapján

Ahogy a fenti a táblázatban bemutatott lokációs együttható számításból is kitűnik, a régió feldolgozóiparának legnagyobb létszámot foglalkoztató vállalkozásai az élelmiszeriparból, a textiliparból, a gyógyszeriparból, gumiiparból, elektronikai iparból, gépgyártásból és villamos berendezések gyártói közül kerülnek ki. A régió legfontosabb fejlesztési prioritásai a helyzetelemzésben feltárt erősségek, potenciális lehetőségek, gyengeségek figyelembevételével kerültek meghatározásra, a régió jelenlegi és jövőbeli versenyelőnyén, kiválósági lehetőségeit alapul véve.

A horizontális prioritások a régió és megyei stratégiai dokumentumai alapján kerültek meghatározásra (2.táblázat). Az ágazati fejlesztési prioritások meghatározásához – az interjúkon és workshopokon elhangzottakon túl – a következő elemzések, anyagok szolgálták alapul:

- 1). KSH adatok, az egyes nemzetgazdasági ágazatok GDP-hez való hozzájárulására vonatkozóan. Azt az adat vettük figyelembe, ahol a kiemelt nemzetgazdasági ágazatok meghatározásánál 2%-nál nagyobb volt az érték.
- 2). Az EUROSTAT adataira alapozva saját számításként elkészült a feldolgozóiparban foglalkoztatottak számának lokációs együtthatója az EU átlaghoz képest. Azt az adatot vettük figyelembe a prioritások meghatározásánál, ahol az érték >1% (azaz nagyobb, mint az EU átlag).
- 3). Az Észak-Alföld régiót alkotó 3 megye területfejlesztési koncepcióit megalapozó helyzetelemzések és célok, prioritások összegzéseként elkészült egy területi prioritási mátrix, amely a horizontális prioritásokat is összegezte.
- 4). Az Észak-Alföld régió 2011-ben elkészítette rövid távú, 2011-2013 időszakra vonatkozó regionális innovációs stratégiáját, melyben szintén meghatározásra kerültek ágazati prioritások. E területeket szintén figyelembe vettük az S3 stratégiához kapcsolódó ágazati fejlesztési prioritások meghatározásánál.

2. táblázat: Észak-Alföld régió intelligens szakosodási stratégiájának prioritásai

2. table: Priorities of Észak-Alföld regional intelligent strategy

Jövőkép	Lokalizáció és vitalizáció: Az Észak-Alföld régió 2020-ra, olyan vidéki élhető környezetté válik, amely természeti erőforrásaira, belső adottságaira és tradicionális értékeire építve a nemzetközileg versenyképes tudás-alapú gazdaságot ösztönzi, a fenntartható fejlődés alapelveinek érvényesítésével.		
Átfogó cél	Nemzetközi, tudás-alapú gazdasági versenyképesség ösztönzése, a gazdasági, társadalmi és szociális jólét növelése az Észak-Alföld régióban.		
Horizontális prioritások	Innovációs kapacitások fejlesztése	Innovatív környezet fejlesztése	Innovációs együttműködések ösztönzése
Horizontális alprioritások	H1. A régióban elérhető kutatás-fejlesztési infrastruktúra fejlesztése H2. Innovációs gazdaság igényeinek megfelelő humán erőforrás biztosítása	H3. A régióban megvalósuló innováció-orientált vállalkozási tevékenység ösztönzése H4. Innováció-menedzsment szolgáltatások minőségének és elérhetőségének javítása H5. Innovációs tevékenységekhez kapcsolódó társadalmi és közszolgáltatások fejlesztése H6. Innovációs szemlélet elterjesztése, népszerűsítése	H7. Az innovációs tevékenységekben érintett szereplők hazai és nemzetközi kapcsolatépítésének ösztönzése H. Kutatás-fejlesztési és innovációs programok kidolgozásának, megvalósításának támogatása H9. Innovatív együttműködési formák alkalmazásának, kialakításának ösztönzése

<p>Á1: A régiót alkotó megyékben a természeti adottságokra alapozva a mezőgazdaság (elsősorban a zöldség és gyümölcsstermesztés, valamint állattenyésztés) versenyképességének fejlesztése a magasabb hozzáadott értékű termékek létrehozása, valamint erőforrás hatékony technológiák fejlesztése érdekében</p> <p>Á2: A régiót alkotó megyékben a gazdasági és tudományos potenciálra alapozva különlegesminőségű, egészségre kedvező hatású élelmiszerek fejlesztése</p> <p>Á3: A régió, ezen belül elsősorban Hajdú-Bihar megye egészségiparának fejlesztése, különösen a gyógyszeripar (vegyipar), valamint a képkötő és molekuláris diagnosztika területén az öregedő társadalom és az ember-környezet kapcsolatának kihívásaira válaszolva a meglévő innovációs potenciálok kihasználásával és új kutatási infrastruktúra kialakításával.</p> <p>Á4: A régió, ezen belül elsősorban Szabolcs-Szatmár-Bereg megye gumi és műanyagiparának fejlesztése, kutatási és innovációs bázisának erősítése</p> <p>Á5: A régió gép-, elektromos és járműiparának fejlesztése, térségi beágyazottságának segítése a meglévő innovációs potenciálok hasznosításával és új kutatási infrastruktúra kialakításával (elsősorban Jász-Nagykun-Szolnok megyében).</p> <p>Á6: A régió természeti adottságaira alapozva a természeti erőforrások és a megújuló energiák használatának fokozása és a kapcsolódó kutatási potenciál növelése</p> <p>Á7: A szolgáltató szektor fejlesztése a meglévő potenciálokra építve, különös tekintettel az egészségügyi és informatikai szolgáltatások terén</p>

Forrás: szerzők saját szerkesztése

A fenti célok, prioritások alapján terveztük meg a szakpolitikai eszköz rendszert, amelyek részletes leírását a stratégia tartalmazza. Az eszközök közé mind helyi, mind nemzeti, mind európai jelentőségű eszközöket illesztettünk. Az eszközök finanszírozása vissza nem térítendő, visszatérítendő és privát források segítségével, illetve ezek kombinációjával lehetséges.

5. Összegzés

A S3 stratégia rendeltetése, hogy kiindulópontot és keretet biztosítson az Észak-Alföld régióban folyó innovációs tevékenységgel kapcsolatos tervezési folyamatok számára. Ugyanakkor iránymutatást is ad a helyi tervezési folyamatokhoz. A stratégia célja tehát az ágazati adottságok erősítésével egy nemzetközileg is versenyképes, specializált és hosszú távon is működőképes innovációs (és gazdaság-fejlesztési) rendszer kialakítása, amely forrás-felhasználási hatékonyságában meghaladja a korábbi időszakok innovációs rendszereit, és ennek segítségével hozzájárul egy európai viszonylatban is versenyképes helyi gazdaság létrejöttéhez.

Ezen ágazati adottságok meghatározásában kapott szerepet a lokációs hányados. Ennek keretében a régió feldolgozóipari foglalkoztatottsági adatai az európai szektorális foglalkoztatottsági adatokhoz viszonyítottuk, amely egy adott iparág koncentráltóságát viszonyítja az európai uniós. A lokációs hányados számítás által kiemelt ágazatokat összevetettük az egyes nemzetgazdasági ágazatok GDP-hez való hozzájárulásával. Továbbá vizsgáltuk a főbb stratégiai dokumentumok kijelölt ágazatait.

Az intelligens szakosodási stratégiai tervezésnél az egyik alappillér az adott ország vagy régió egyedi jellemzőinek és értékeinek azonosítása. Rá kell mutatni az egyes régiók versenyelőnyeire, a regionális szereplőket és erőforrásokat pedig fel kell sorakoztatni egy, a kiválóságra épülő jövőkép mögé, ehhez elengedhetetlenül fontos a megfelelő ágazati versenyelőnyök megtalálása.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Foray, D.; P. David and B. Hall (2009) "Smart Specialisation –The Concept" Knowledge Economists, Policy Brief No 9, June 2009
- Foray et al. (2012): Guide to research and innovation strategies for smart specialisation, European Commission
- KRUGMAN, P. (1998): What's new about the new economic geography? Oxford Review of Economic Policy, 14, 7-17.
- Schumpeter, J. A. (1911):The Theory of Economic Development, Oxford University Press, Oxford, és (1934) Cambridge, Mass. Harvard UP.
- OECD Organisation for Economic Cooperation and Development (2002): Frascati Kézikönyv: Javaslat a kutatás és kísérleti fejlesztés felméréseinek egységes gyakorlatára
- OECD Organisation for Economic Cooperation and Development (2005): Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data, 3rd Edition
- Stöhr W. B. (1994) Spatial Development and Technological Change – Evaluation of Policy Instruments. European Challenges and Hungarian Responses in Regional Policy. — Hajdú Z.—Horváth Gy. (szerk.) Pécs, Centre for Regional Studies. 429-436. o.